

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِمَّا كَسَبَ
سُجِّدْنَا لَهُ سُنَّةَ مَنْ
قَدِ امْتَحَنَّا
وَلَمْ يَلْمِ يَئِسْ
وَلَمْ يَسْتَكْبَرْ
سُجِّدْنَا لَهُ
مِنْ حَيْثُ شَاءَ
وَمَنْ عَمِلَ
غَيْرَ ذَلِكَ
سُجِّدْنَا لَهُ
مِنْ حَيْثُ شَاءَ
وَلَمْ يَلْمِ يَئِسْ
وَلَمْ يَسْتَكْبَرْ
سُجِّدْنَا لَهُ
مِنْ حَيْثُ شَاءَ

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

موضوع پایان نامه

تحلیل نقش آبودسمن در تامین حقوق شهروندان در کشورهای عضو اتحادیه اروپا

استاد راهنما: دکتر رویا معتمد نژاد

استاد مشاور: دکتر محسن میر محمد صادقی

استاد داور: دکتر سید قاسم زمانی

نگارش: علیرضا حسن زاده، کارشناسی ارشد حقوق عمومی

سال تحصیلی ۸۶ - ۸۷

تقدیم به :

پدر مهربان و دلسوزم که بیش از هر کسی به من راه و رسم زندگی کردن را و همسر مهربان و وفادارم که راز زندگی را به من آموختند .

و تمامی اساتید معزز در گروه حقوق عمومی که روحیه آزادیخواهی ، مردم سالاری و ظلم ستیزی را در جان و دلم بارور نمودند . خصوصا سرکار خانم دکتر رویا معتمد نژاد که تحقق و تقریر این پایان نامه مرهون تلاش ایشان است ، آنجا که در تقریرات آزادیهای عمومی و حقوق بشر نهاد آمبودسمن را به من معرفی کردند و آنجا که در مسیر انجام و اتمام پایان نامه مرا یاری کردند . دکتر میر محمد صادقی که با معرفی و در اختیار گذاشتن منابع و بیان نظراتشان در انجام این تکلیف مساعدتی موثر نمودند . و دکتر زمانی که با نظرات کارشناسانه خود مرا در ارتقاء پایان نامه یاری رساندند .

فهرست مطالب

مقدمه کلی	الف.....
بیان مساله	الف.....
سوال اصلی	ب.....
فرضیه اصلی	ب.....
سوالات فرعی	ب.....
فرضیه فرعی	ب.....
فرضیه فرعی دوم	ب.....
اهداف تحقیق	ب.....
سوابق تحقیق	ث.....
فصل اول : شناخت سیستم آمبودسمن	۱.....
بخش اول : نمایی کلی از نهاد آمبودسمن	۲.....
در آمد	۲.....
بند اول : آمبودسمن ، یک پدیده ی جهانی	۳.....
بند دوم : سیر تکاملی سیستم آمبودسمن	۴.....
بند سوم : یک آمبودسمن چیست؟	۹.....
الف : تعریف و مفهوم آمبودسمن	۹.....
ب - مشخصات و خصوصیات آمبودسمن	۱۲.....
۱ - از نظر ترکیب اعضاء	۱۲.....
۲ - از لحاظ روش کار	۱۳.....
۳ - ویژگیها و مشخصات اختصاصی آمبودسمن	۱۴.....
بند چهارم : مبانی قانونی تاسیس نهاد آمبودسمن	۱۷.....
بند پنجم : مدل‌های (انواع) آمبودسمن	۱۷.....

- بخش دوم : وظایف و مسئولیت های آمبودسمن ۲۱
- بخش سوم : سازمانهای مشابه به آمبودسمن ۲۳
- بند اول : کمیسیون ملی حقوق بشر ۲۳
- بند دوم : سازمانهای غیر دولتی (NGO) ۲۶
- بند سوم : سازمانهای دولتی خاص ۲۸
- فصل دوم : مورد کابوهای آمبودسمن ۳۰
- بخش اول : آمبودسمن در سوئد ۳۱
- در آمد ۳۱
- بند اول : تاریخچه سازمان بازرسان پارلمانی سوئد ۳۵
- بند دوم : ساختار و تشکیلات سازمان بازرسان پارلمانی ۳۹
- بند سوم : صلاحیت و اختیارات سازمان بازرسان پارلمانی (آمبودسمن) سوئد ۴۰
- الف - رسیدگی به شکایات مطروحه ۴۱
- ب - ابتکارات و بازرسیهای آمبودسمن ۴۷
- ج - اختیارات و صلاحیت بازرسان در امر بازرسی ۴۹
- بخش دوم : آمبودسمن بخش دولتی در بریتانیای کبیر ۵۲
- بخش سوم : آمبودسمن در دانمارک ۵۵
- بند اول : مشخصات کلی آمبودسمن در دانمارک ۵۵
- بند دوم : مقایسه میان آمبودسمن در دانمارک و آمبودسمن انگلستان ۵۶
- بخش چهارم : الگوی فرانسوی ۵۹
- بند اول : ساختار کلان نظارت در کشور فرانسه ۵۹
- بند دوم : میانجی جمهوری ۶۰
- بند سوم : اختیارات و صلاحیت های میانجی ۶۲
- بخش پنجم : اطریش ۶۳

- فصل سوم : آمبودسمن و پاسداشت حقوق شهروندی ۶۵
- بخش اول : حقوق شهروندی و مقولات آن ۶۶
- بند اول : تاریخچه شکل گیری واژه ی شهروند ۶۶
- بند دوم : شهروند کیست؟ ۶۸
- بند سوم : حقوق شهروندی چیست؟ (مقولات حقوق شهروندی) ۶۹
- بخش دوم : نقش سازمانهای نظارت و بازرسی در حفظ حقوق شهروندان ۷۱
- بند اول : ارتباط نظارت و بازرسی با حقوق شهروندی ۷۱
- الف: تعریف نظارت ۷۱
- ب: انواع نظارت ۷۳
- ۱- نظارت رسمی ۷۳
- ۲- نظارت اجتماعی ۷۳
- ۳- خود نظارتی یا خود کنترلی ۷۴
- ج) چگونگی اثر گذاری نظارت و بازرسی بر حقوق شهروندان ۷۴
- بند دوم : بازرسی و نظارت آمبودسمن و ارتباط آن با حقوق شهروندان ۷۵
- الف (تحقیقات ۷۶
- ب (گزارش ۷۶
- ج (استفاده از رسانه ۷۸
- بخش سوم : نقش آمبودسمن در مقابله با بی عدالتی و سوء مدیریت ۷۹
- بخش چهارم : نقش آمبودسمن در تقویت و پشتیبانی از حقوق شهروندی ۸۲
- بند اول : چگونگی حمایت آمبودسمن از حقوق شهروندان ۸۲
- بند دوم : قدرت تصمیمات آمبودسمن ۸۶
- نتیجه گیری ۸۷
- بند اول : آمبودسمن ، یک ناظر یا نهادی منحصر به فرد؟ ۸۷

- بند دوم : مدل های آمبودسمن ۸۸
- بند سوم : امتیازات آمبودسمن نسبت به دادگاه ها و سایر مراجع نظارتی ۹۰
- بند چهارم : شروط یک آمبودسمن موثر ۹۱
- بند پنجم : شاخص های ضروری آمبودسمن حامی حقوق شهروندی ۹۴
- بند ششم : نقاط ضعف آمبودسمن ۹۶
- سخن آخر ۹۷
- فهرست منابع ۱۰۱

چکیده:

نظارت بر دستگاه های دولتی و اداری یکی از خصایص بنیادین و مشخصه اساسی حکومت های مبتنی بر دموکراسی و مردم سالاری می باشد. در این نوع از نظام های سیاسی، نظارت بر اعمال حکومتی به شیوه ها و طرق گوناگون تضمین و اعمال می شود که از آن جمله می توان به نظارت نمایندگان مردم (پارلمان)، احزاب و تشکل های سیاسی، مطبوعات و رسانه های همگانی، نهادهای مستقل مردمی و مدنی و همچنین دستگاه قضایی مستقل و بی طرف، اشاره داشت.

این رسالت و تکلیف در بسیاری از کشورهای اسکاندیناوی مانند سوئد، نروژ، فنلاند، دانمارک و... برعهده شخص یا نهاد و سازمانی به نام "آمبودسمن" می باشد که معمولاً شخص یا اشخاص آمبودسمن و یا نهاد آمبودسمن وابسته به پارلمان بوده و آنها را گاهی بازرسان و کمیسر های پارلمانی نیز می نامند.

هدف اساسی این پایان نامه پس از شناخت این نهاد از حیث اهداف، صلاحیت، وظایف، ضمانت اجرا و... ارزیابی و تحلیل نقش آن در تضمین حقوق شهروندان می باشد. لذا برای انجام این امر مطالب طی سه فصل ارائه شده اند. در فصل اول به بررسی و تعریف آمبودسمن، انواع آن، صلاحیت ها و وظایف آن پرداخته ایم. در فصل دوم، الگو هایی از آمبودسمن را در کشورهای عضو اتحادیه اروپا با تکیه و تاکید بیشتر بر الگو های کشورهای اسکاندیناوی به عنوان خاستگاه آمبودسمن، ارائه کرده ایم. و در فصل سوم به تحلیل نقش آمبودسمن در پاسداشت حقوق شهروندی پرداخته ایم و نهایتاً نتیجه گیری نموده ایم.

مقدمه کلی؛

بیان مسئله:

اصولاً انسان در جامعه ای که در آن زندگی می کند، علاوه برداشتن همه ی خصوصیاتی که راجع به انسان گفته می شود، واجد هویت دیگری به عنوان شهروند است که از خصوصیت زندگی اجتماعی اش ناشی می شود. البته این ویژگی از ویژگی های ذاتی انسان محسوب نمی شود، اما به این لحاظ که اساساً انسان مدنی الطبع است و زندگی در اجتماع لازمه ی بالندگی است، بنابراین تشکیل جامعه ای دارای مدیریت که برپایه ی عقل و منطق بنا شده باشد، حقوق و تکالیفی متقابل میان دولت و ملت را پدید می آورد که این حقوق و مسئولیت های متقابل همان حقوق شهروندی است.

در ارتباط با شهروندی سه حق تشخیص داده اند، حقوق مدنی، حقوق سیاسی و حقوق اجتماعی. این حقوق همواره محترم نگه داشته نمی شوند و چه بسا توسط دولت و مقامات دولتی مورد نقض قرار بگیرند و موجبات نارضایتی افراد ملت را فراهم کنند. بدین ترتیب باید نهادهایی باشند تا مستقلاً بتوانند در مورد صیانت و حمایت از حقوق شهروندان اقدام کنند، بر دستگاه های اداری و دولتی نظارت کنند، گزارش تهیه کرده و در اختیار عموم قرار دهند و به طور غیر مستقیم باعث شفافیت عملکرد دستگاه های دولتی شوند. در کنار مراجع و نهاد های حمایت قضایی و قانونی (دادگاه ها، دیوان های ق.ا. و پارلمان) نهادهای غیرقضایی قرار دارند. یکی از این موسسات آمبودسمن است که در جهت تحکیم و تامین حقوق شهروندی فعالیت می کند. بر این اساس ما بر آنیم تا ضمن بررسی سایر نهاد های حمایتی، آمبودسمن را به طور دقیق از حیث نحوه ی تاسیس، میزان استقلال از حاکمیت و سیاست، تفاوت با N.G.O ها، صلاحیت و وظایف، اهداف و مکانیسم نظارت و

رسیدگی، مورد رسیدگی قرار داده و نقش آن را در تامین حقوق شهروندی بررسی و تحلیل نماییم.

سؤال اصلی:

آمبودسمن در مقایسه با دیگر نهادهای حمایت کننده ی حقوق و آزادی های شهروندان (مانند دادگاه ها، دیوان های ق.ا.، N.G.O ها و پارلمان و...) چگونه عمل می کند؟

فرضیه اصلی:

آمبودسمن با داشتن استقلال عمل، دغدغه ی حقوق شهروندان، تخصص و ابزارهایی مانند بازرسی، تهیه ی گزارش و انتشار آن و رسیدگی سریع به شکایات مردم حقوق شهروندان را به نحو مؤثرتری تامین می کند.

سئوالات فرعی:

۱- با عنایت به وجود نهاد ها و مراجع متعدد حمایت کننده از حقوق شهروندان، آیا اساساً نیازی به وجود آمبودسمن هست؟

فرضیه ی فرعی:

آمبودسمن مکمل این نهادها و مؤثر در ارتقای حقوق شهروندی است. تجربه ی کشورها ثابت کرده است که این نهاد از محبوبیت خاصی برخوردار است.

۲- نقش نهاد هایی چون آمبودسمن در تقویت ماهیت دموکراتیک نظام چیست؟

فرضیه ی فرعی دوم:

وجود آمبودسمن موجب شفافیت عملکرد ادارات دولتی و در نهایت ارتقای سطح دموکراسی می شود.

اهداف تحقیق:

سعی بر آن است مفهوم حقوق شهروندی و انواع آن تبیین شود. از طرف دیگر، تحقیق در پی آن است تا نهاد آنبودسمن را به روشنی تشریح نماید، ضمن برشمردن صلاحیت و وظایف آن، سازوکاری را که برای تحکیم و تامین حقوق شهروندان مورد استفاده قرار می دهد، مطمح نظر قرار داده و تاثیر آن را بر ارتقای حقوق شهروندی بررسی نماید.

سوابق تحقیق:

تحت این عنوان و با این رویکرد در میان منابع داخلی مطلقاً سند و نوشته ای وجود ندارد. در میان منابع خارجی هم مقالات و تألیفاتی تحت عنوان مذکور یافت نشد. اما در ارتباط با موضوع آنبودسمن به طور کلی و مباحث حقوق شهروندی اسنادی وجود دارد که می توان به برخی از آنها اشاره کرد:

الف_ منابع فارسی؛

۱_ مطالعه ی تطبیقی آنبودزمان در کشورهای ایران، مالزی، چین و انگلستان، عبدالرضا معصومی گودرزی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی، سال تحصیلی ۱۳۸۶

۲_ سازمان بازرسی کل کشور و تطبیق آن با نهاد آنبودسمن برخی کشورها، ابراهیم موسی زاده، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ی حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ۱۳۸۱

ب_ منابع خارجی؛

۱_ Ombudsman, Public Services and Administrative Justice,

Marry Seneviratne, Butterworths Press , Lexisnexis , 2002

در رابطه با نحوه بررسی موضوع آمبودسمن در سوابق تحقیقی مورد اشاره و تفاوت این پایان نامه با آنها باید گفت که در آثار و تالیفات مذکور با یک رویکرد توصیفی به موضوع آمبودسمن پرداخته شده است به این معنا که آمبودسمن از حیث چیستی و به عنوان یک پدیده اجتماعی و حقوقی مورد بحث و تعریف قرار گرفته است ، تاریخچه آن ذکر شده است ، وظایف و صلاحیت های آن بیان شده است ، چگونگی ایفای وظایف و سازو کار رسیدگی آن بحث شده است ، با سازمان بازرسی کل در ایران مقایسه شده است و ... اما در این تحقیق با رویکردی توصیفی - تحلیلی به موضوع نگریسته شده است ، یعنی علاوه بر موارد فوق ، تحقق و تامین حقوق شهروندی به عنوان یکی از مطالبات و اهداف آمبودسمن و چگونگی عملکرد و تاثیرگذاری این نهاد در راستای پاسداشت حقوق شهروندی ، تحلیل شده است . مضافاً بر آن ، آمبودسمن با نهادهای دیگر حامی حقوق شهروندی مقایسه شده است و مبحث حقوق شهروندی نیز به عنوان یک بحث جداگانه مورد تبیین قرار گرفته است .

فصل اول :

شناخت سیستم آمبودسمن

بخش اول : نمایی کلی از نهاد آمبودسمن

در آمد :

آمبودسمن به مفهوم نظارت و کنترل قانونی و دولتی بر عملکرد دستگاه های اجرایی کشور و حمایت از حقوق افراد در مقابل سوء جریانات اداری است . گر چه اصطلاح آمبودسمن ریشه اسکاندیناوی دارد ولی در کشورهای دیگر به معانی مشابهی به کار رفته است . به عنوان مثال در بسیاری از کشورهای اسپانیولی زبان به عنوان « مدافع حقوق عموم »^۱ در کشور انگلستان به عنوان « بازرس پارلمانی »^۲ در پاکستان « وفاقی محتسب » ، در هندوستان به عنوان « فریادرس عامه »^۳ و در ایران « سازمان بازرسی کل کشور » نامیده شده است .^۴

آمبودسمن ها در کشور های مختلف مأموریت های متفاوتی دارند، مانند ، نظارت بر اجرای صحیح قوانین ، حمایت از حقوق شهروندی ، حمایت از حقوق بشر ، رسیدگی به شکایات و اعلامات علیه مقامات دولتی ، تحریک دولت برای ارائه خدمات بهتر ، نظارت بر حسن جریان امور در ادارات و مبارزه با مفاسد اقتصادی ، مالی و اداری .

آمبودسمن برای تحقیق و انجام وظایف خود از اختیارات وسیعی برخوردار است و دستگاهها موظفند که در اسرع وقت نسبت به مراجعات اوترتیب اثر دهند .

۱-Defense de Pueblo.

۲-Parliamentary Commissioner.

۳-Lok Ayukta .

۴- معصومی گودرزی ، عبد الرضا ، مطالعه ی تطبیقی آمبودزمان در کشور های ایران ، مالزی ، چین و انگلستان

، پایان نامه ی کار شناسی ارشد ، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی ، سال تحصیلی ۱۳۸۶، ص ۱۵

آمبودسمن می تواند مأموران خاطی را برای محاکمه به مراجع قضایی معرفی نماید که به کیفر اعمال خود برسند و علاوه بر این ، او می تواند برای رفع خطاها و لغزشها از طرف ادارات و سازمانهای عمومی و اتخاذ روش و رفتار مناسب در مورد شاکی و یا در موارد مشابه در آینده ، تذکرات لازم به آنها بدهد. این تذکرات جنبه دستور و امر و نهی ندارند . آمبودسمن گزارش کار و فعالیت های خود را به پارلمان می دهد تا از طرف پارلمان به آگاهی عموم برسد .

بند اول : آمبودسمن ، یک پدیده ی جهانی

آمبودسمن ، « یک واژه ی سوئدی ، به معنی نماینده یا کارگزار مردم یا گروهی از مردم است .^۱ سوئدی ها اولین آمبودسمن را در آغاز قرن نوزدهم معرفی کردند اما آن ، تا نیمه ی قرن بیستم که کشور های دیگر شروع به تأسیس یک طرح آمبودسمن کردند ، ایجاد نشد . این مقدمه ای از یک آمبودسمن در نیوزلند ، یک کشور با حقوق عرفی ، در سال ۱۹۶۲ بود که منجر به یک پدیده بزرگ و جالب در مفهوم آمبودسمن شد .

از دهه ۱۹۷۰ آمبودسمن در بسیاری از بخش های جهان پدیدار گشت و از دهه ۱۹۸۰ ایده آمبودسمن مورد قبول تمام کشور های اروپای غربی واقع شد . در ۳۵ سال گذشته ، یک گسترش فوق العاده از سیستم های آمبودسمن در سراسر جهان وجود داشته است به گونه ای که در اواخر دهه ۱۹۹۰ ، حدود ۹۰ کشور ادارات آمبودسمن داشتند. نه تنها

۱. Marry Seneviratne , Ombudsmen , Public Services and Administrative Justice , Butterworths Press , Lexisnexis , (2002) , P .1

آمبودسمن زیاد شد بلکه آنها متنوع تر نیز شدند.^۱

از نیمه دوم قرن بیستم نهاد آمبودسمن رشد و گسترش پیوسته خود را آغاز نمود . آمبودسمن که از آن به عنوان یکی از شاخص های مهم توسعه سیاسی در کشور های گوناگون یاد می شود و اکنون در بیش از ۱۲۰ کشور جهان با درجات مختلف به بلوغ و توسعه یافتگی دست یافته است ، اکنون به یک پدیده ی جهانی تبدیل شده است . در ۲۰ سال گذشته ، موسسات آمبودسمن از ۴۸ به ۳۲۱ مورد افزایش یافته اند .

توسعه موسسات آمبودسمن مرهون عوامل سیاسی مرتبط با پیدایش دموکراسی و ضرورت رعایت کامل موازین حقوق بشر است . در حال حاضر انجمن بین المللی آمبودسمن ۶ منطقه را زیر پوشش خود قرار داده است که عبارتند از : آفریقا ، امریکای شمالی ، آسیا ، استرالیا و کانادا ، منطقه دریای کارائیب و امریکای لاتین و اروپا.^۲ بنا براین مفهوم آمبودسمن اکنون در دنیا بارز است .

بند دوم : سیر تکاملی سیستم آمبودسمن

مسئلاً ، مبانی و مقدمات مفهوم آمبودسمن ، به عنوان یک دستگاه بازرسی و نظارتی ، از زمانهای بسیار کهن وجود داشته است . چنانکه نخستین بار در سوئد در سال ۱۷۶۶ فردی با این مأموریت و با اختیارات وسیعی برای تحقیق و بازرسی منصوب شد . اما ، تأسیس یک اداره خاص برای بررسی شکایات شهروندان علیه مأموران دولتی نسبتاً جدید

۱-Ibid ,P . 1

۲. محمد نبی ، حسین ، آمبودسمن ، نظارت بر عملکرد دستگاه ها نشریه وکالت ، شماره ۱ ، ص ۵۴

است . در واقع در سال ۱۸۰۹ بود که سوئدی ها مؤسسه تشکیلات قضایی آمبودسمن را با هدف تعقیب و پیگیری مجریان و قاضیان خطاکار و مقصر آغاز کردند.^۱

اگر چه که بنیاد آمبودسمن در سوئد بر اساس قانون اساسی مصوب سال ۱۸۰۹ آن کشور شکل گرفت اما ، طی یک سده این نهاد از مرزهای سوئد فراتر نرفت و همتایی در آن سوی مرزها برای آن به وجود نیامد . تا اینکه « در سال ۱۹۱۹ میلادی کشور فنلاند دومین کشوری بود که همانند این نهاد را در کشور خود به وجود آورد . سپس کشور دانمارک در سال ۱۹۵۳ به ایجاد آمبودسمن اقدام نمود . »^۲

از سال ۱۹۵۰ و پس از تأسیس این نهاد در کشور های اسکاندیناوی ، آمبودسمن با یک درخشش غیر قابل پیش بینی ، در نقاط دورتر مانند زلاندنو ، آلمان فدرال (در مورد امور نظامی) ، کبک تحت عنوان حافظ شهروندان و یا با عناوین دیگر تأسیس شد . همچنین انگلستان در سال ۱۹۶۷ ، بازرس (مأمور) پارلمانی را که از الگوی سوئدی الهام گرفته شده بود ، تأسیس می کند و در اسپانیا به سال ۱۹۸۲ ، این مقام تحت عنوان مدافع مردم پذیرفته می شود .^۳

البته در مورد پیشینه تاریخی و سیر تکاملی آمبودسمن نظر جالب و قابل تأملی وجود دارد که شدیداً بر این عقیده است که سوئدی ها این ایده را از ترکیه گرفته اند با این توضیح که ، ترکیه که به طور برجسته ای یک کشور مسلمان می باشد ، یک سیستم جبران خسارت را برای افراد معمولی ، بر اساس عملی اسلامی که قرن ها وجود داشته ،

۱-Marry Seneviratne , Ibid, P.2

۲-Donald Rowat : The Ombudsman , University of Toronto,1968,P.18

۳-J. Rivero, Libertes Publiques , (1997), P.224

معرفی کرده است با این حال ، سوئدی ها در حال حاضر و در عمل ، مدل آمبودسمن را به جهان عرضه کرده اند . این دیدگاه همچنین معتقد است که تانزانیا اولین کشور آفریقایی است که آمبودسمن را در سال ۱۹۶۵ بنیان نهاد و به دنبال آن ، زامبیا (۱۹۷۴) و نیجریه (۱۹۷۵) آن را تأسیس کردند .^۱

بنا بر این ملاحظه می شود که توسعه نهاد آمبودسمن در نیم قرن اخیر صورت گرفته است . باید خاطر نشان ساخت که انگیزه هایی چند به فرایند تأسیس آمبودسمن در کشور های دیگر کمک کرده است . اول آنکه تأسیس چنین نهادی در کشور هایی که نظام هایی کاملاً متفاوت از نظامهای سوئد و فنلاند را دارا هستند با موفقیت و کارایی رو به رو شده است . ثانیاً تأسیس آمبودسمن ماهیت امور و فعالیت بخش وسیع اداری را که متعاقب جنگ جهانی دوم ، نقش سلطه گرانه به خود گرفته ، حراست نموده و انتظام بخشیده است . « تا اواسط دهه ۱۹۷۰ میلادی آمبودسمن صرفاً ناظر بر صلاحیت و مشروعیت بخش اداری بود . لکن امروزه ، آمبودسمن به دنبال کشف سوء جریانات اداری و حمایت از حقوق و آزادیهای شهروندان نیز می باشد .»^۲

طرح تشکیل سازمان یا نهاد بازرسی به سرعت در سر تا سر دنیا گسترش یافته و هنوز هم توسعه آن ادامه دارد . تا اواسط سال ۱۹۹۶ ، متجاوز از ۷۵ کشور دارای نهاد بازرسی بوده اند . پاره ای از آنها در سطح ملی ، بعضی در سطح منطقه ای و تعدادی نیز در سطوح

۱-J.I.Edokpa, The Role of Ombudsman in Enhancing the Citizens Rights, 4th Asian Ombudsman Conference , Tehran: General Inspection Organization International Affairs , 1999, P. 69

۲-Donald Rowat , Ibid , p. 21

محلی و شهری به تأسیس چنین نهادی پرداخته اند .

در سال ۱۹۷۸ میلادی یک موسسه بین المللی آمبودسمن^۱ (I.O.I) تأسیس یافت که در واقع سازمان جهانی نهاد های بازرسی و آمبودسمن می باشد . این موسسه با اهداف شکوفاتر نمودن مفهوم بازرسی و تشویق و ایجاد انگیزه ی تحقیق و مطالعه در باب نهاد بازرسی و همچنین انعقاد و برقراری کنفرانس های بین المللی بازرسی ، تشکیل یافته است که دارای شش منطقه جهانی در مناطق اروپا ، آسیا ، آفریقا ، استرالیا ، آمریکای لاتین و آمریکای شمالی می باشد که این مناطق هر کدام تشکیلاتی برای برپایی جلسات منظم و برقراری ارتباط بین نهاد های خود ایجاد نموده اند . به طور مثال می توان از « انجمن آمبودسمن آسیایی »^۲ که به منظور بسط و گسترش آمبودسمن در آسیا و هر چه بارورتر ساختن حرفه آمبودسمن به طور علمی ، تشکیل شده است ، نام برد.^۳ هم چنین یک آمبودسمن اروپایی وجود دارد که در سال ۱۹۹۵ تأسیس شد تا به شکایات درباره سوء مدیریت مؤسسات و سازمانهای اتحادیه اروپایی بپردازد .

به علاوه تقاضاها و پیشنهادات دیگری برای تأسیس آمبودسمن در اروپا وجود داشته است . از جمله می توان به پیشنهادات تأسیس یک آمبودسمن برای کمک انسان دوستانه با هدف ارائه یک ساز و کار برای مطرح نمودن و عنوان کردن مسائل و مشکلات مردم که متأثر از وقایع ناگوار در جامعه می باشد ، اشاره کرد . مورد دیگر ، تأسیس

۱-International Ombudsman Institute (I.O.I).

۲-Asian Ombudsman Association (A .O. A).

۳. موسی زاده ، ابراهیم ، بررسی قانون سازمان بازرسی کل کشور و تطبیق آن با نهاد آمبودسمن برخی

کشورها ، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران ، ۱۳۸۱ ، ص ۱۲۰

آمبودسمن برای بررسی کلاهبرداری و تقلب در تحقیق علمی می باشد. از طرف دیگر مفهوم آمبودسمن به طور موفقیت آمیزی برای بخش خصوصی ایجاد شده است. در بریتانیای کبیر در دهه ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ طرح های آمبودسمن بخش خصوصی افزایش یافت. اگر چه که، الگوی تأسیس چنین طرح هایی بر اساس مدل بخش دولتی بود، اما در واقع، این طرح ها، روش اصلاح شده و ارتقاء یافته ی شیوه ی حکمیت و داوری برای حل اختلاف بود. این سیستم ها بر یک مبنای داوطلبانه و اختیاری، به عنوان مثال، برای اصلاح تصویر بخش صنعت ایجاد شدند. عامل اصلی ایجاد چنین سیستم هایی، به طور وسیعی نتیجه ی نارسایی های سیستم دادگاهی برای حل اختلاف و عنوان کردن منافع مشتری، بود. اولین طرح بخش خصوصی، دفتر آمبودسمن بیمه، در سال ۱۹۸۱ توسط صنعت بیمه ایجاد شد. بانک ها بعد از آن در سال ۱۹۸۶، با اداره آمبودسمن بانک داری تشویق به انجام چنین کاری شدند. این طرح های داوطلبانه توسط صناعی ایجاد شدند که به حل اختلافات میان مشتریان و شرکت ها بپردازند.

مورد دیگر، طرح ایجاد آمبودسمن بخش املاک برای نظارت بر کار آژانس های املاک بود. همچنین، در سال ۱۹۹۴، طرح آمبودسمن تدفین برای بررسی شکایات مطروحه علیه کارگزاران امور کفن و دفن و مرده سوزان خصوصی، ایجاد شد. به علاوه یک آمبودسمن در سال ۱۹۹۴ برای پرداختن به شکایات درباره ی سرمایه گذاریها - رسیدگی به اختلافات میان اعضاء سازمان تنظیم مدیریت سرمایه گذاری و مشتریانشان - ایجاد شد. همین طور می توان از آمبودسمن باز نشسته ها برای پرداختن به شکایات بازنشسته ها چه در بخش خصوصی و چه در بخش دولتی در سال ۱۹۹۰ و آمبودسمن